

УДК: 378.371

**Таникулова А.М.***преп. Кыргызско-Узбекского Межд. универ. им. Б.Сыдыкова, Кыргызская Республика***Айтышова Ж.Т.***к.п.н., Кыргызско-Узбекский Межд. универ. им. Б.Сыдыкова, Кыргызская Республика*

## СТУДЕНТТЕРГЕ ДОЛБООРЛУК - ИЗИЛДӨӨЧҮЛҮК КОМПЕТЕНЦИЯНЫ КАЛЫПТАНДЫРУУНУН ТЕОРИЯЛЫК ЖАНА МЕТОДИКАЛЫК ШАРТТАРЫ

Бул жумушта изилдөөнүн предмети болуп колледждин студенттеринин долбоорлук-изилдөөчүлүк компетенцияны калыптандыруунун негизги мүнөздөмөлөрү өз алдынча иштөө методуру жана функциялары эсептелинет. Изилдөөнүн максаты - ар кандай критерийлер боюнча өз алдынча иштеринин теорияларын, методикалык шарттарын өз классификациясы боюнча аныктоо. Бул жумушта изилдөөнүн методу болуп “компетенция” түшүнүгүн аныктоодо сунушталган ыкмаларды изилдеп чыгып, жумуш үчүн маанилүү болгон бир катар теориялык жана методикалык ыкмалар колдонулган. Негизделген натыйжалардын практикалык мааниси болуп, изилдөө иш аракети боюнча тажрыйба алуунун зарылдыгы колледждин окуу процессинде негизги маселе болуп эсептелиши сунушталды. Студенттин көз карандысыз иши билим берүүдөгү изилдөө компетенциясынын алдыңкы аймагы катары каралат.

**Негизги сөздөр:** өз алдынча иш; изилдөө компетенциясы; өзүн-өзү уюштуруу; өз алдынча изилдөө; принцип; функция; шарттары; активдүүлүк; функция; ишмердүүлүк; коом.

## ТЕОРЕТИКО -МЕТОДИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОЕКТНО- ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ

В данной работе является предметом исследования являются основные особенности формирования проектно-исследовательской компетентности студентов колледжа, методы и функции самостоятельной работы. Цель исследования - изучить теории и методические условия самостоятельной работы по различным критериям в соответствии с его классификацией. В данной работе рассматриваются методы определения понятия «компетентность», как метода исследования, а также выявляется ряд важных для работы теоретико-методологические работы. Практическое значение установленных результатов, предложено рассматривать как основной вопрос в образовательном процессе вуза. Самостоятельная работа студентов считается основным направлением исследовательской компетентности в образовании.

**Ключевые слова:** самостоятельная работа; исследовательская компетентность; самоорганизация; самостоятельное исследование; принцип; функция; условия; деятельность; общество.

## THEORETICAL AND METHODOLOGICAL CONDITIONS FOR THE FORMATION OF DESIGN AND RESEARCH COMPETENCE OF STUDENTS

This work is the subject of research, reveals the main features of the formation of design and research competence of college students, defines the methods and functions of independent work, the purpose of the study is to consider the theories and methodological conditions of independent work according to various criteria in accordance with its classification. This article discusses the proposed methods for defining the concept of “competence” as a research method, and also identifies a number of theoretical and methodological works that are important for the article. The practical significance of the established results was proposed to be considered as the main issue in the educational process of the university. Independent work of students is considered the leading area of research competence in education.

**Key words:** independent work; research competence; self-organization; independent research; principle; function; conditions; activity; function; activity; society.

Педагогика илими колледждин студенттерине долбоорлук - изилдөөчүлүк компетенцияны калыптандырууда теориялык жана практикалык, жемиштүү жана репродуктивдүү ой жүгүртүүсүн калыптандыруу жөнүндө жетиштүү түшүнүккө ээ, ошондой

эле билимди өздөштүрүү процессинде чыгармачыл, көйгөйлүү долбоорлук - изилдөөчүлүк компетенциясын өркүндөтүү каражаты катары көйгөйлүү окутуунун бирдиктүү концепциясы бар. Бирок, колледждин студенттерине долбоорлук - изилдөөчүлүк компетенцияны калыптандырууда сабак берген мугалимдер тарабынан жетиштүү деңгээлде изилденген иш-чаралар аз сүрөттөлгөн. Көпчүлүк мугалимдер колледждин студенттерине долбоорлук - изилдөөчүлүк компетенцияны калыптандыруунун педагогикалык шарттарын окутуунун оптималдуу формаларын жана методдорун табууга умтулушат, бирок мугалимдер тарабынан колледждин студенттерине долбоорлук - изилдөөчүлүк компетенцияны калыптандырууга дээрлик көңүл бурулбайт десек болот. Демек, жумуштун актуалдуу колледждин студенттерине долбоорлук - изилдөөчүлүк компетенцияны калыптандыруунун педагогикалык шарттары жалпы принциптерге жана мыйзам ченемдүүлүктөргө таянуу менен изилдөө максатка ылайыктуу деп эсептейбиз.

Изилдөөнүн теориялык маанисинде төмөндөгүлөр изилденип чыккандыгында турат:

- Окуу жана тарбиялык изилдөөлөрдү илимий-изилдөө ишмердигине өткөрүүнүн негизинде колледждин студенттеринин изилдөө компетенттүүлүгүн калыптандыруунун этаптуу процесси;

- Студенттердин илимий-изилдөө компетенттүүлүгүн калыптандыруу процессин илимий-методикалык жактан камсыз кылуу, билим берүү жана класстан тышкары иш-чаралардын усулдук иштеп чыгуулары орто кесиптик билим берүү мекемелеринин окуу-тарбия иштеринде колдонулушу мүмкүн болгон илимий-изилдөө компетенциясы;

- Колледждин студенттеринин илимий-изилдөө компетенттүүлүгүнүн калыптанышын баалоо үчүн контролдук-ченөө материалдары;

- Колледждин бүтүрүүчүсүнүн портфолиосу, анын ичинде студенттин илимий-изилдөө ишмердүүлүгүндөгү жеке жетишкендиктерин ырастоочу документтер (чыгармачылык, долбоорлоо, илимий-изилдөө иштери, илимий конференцияларга катышуу, студенттин окуу-чыгармачылык ишмердүүлүгүнүн негизги формаларынын жана багыттарынын сыпаттамасы, резюмелер, ошондой эле мектеп жана колледж мугалимдери тарабынан берилген педагогикалык практика боюнча сын-пикирлер).

- Жумуштун материалы колледждин окуу процессинде атайын курстарды, лекцияларды жана семинарларды иштеп чыгууда, студенттер жана мектеп окуучулары белгиленген проблема боюнча окуу жана илимий иштерди жазганда илимий материалдын булагы катары колдонулушу мүмкүн. Диссертацияда камтылган жоболор жана корутундулар орто кесиптик билим берүү системасында жана квалификациясын жогорулатуу системасында бардык адистиктеги студенттерди кесиптик даярдоо практикасында колдонулушу мүмкүн.

Биздин диссертациялык изилдөөнүн жыйынтыктары көрсөтүп жаткандай заманбап коом маалыматташтыруу стадиясында, ушуга байланыштуу билим берүүнүн мазмунуна белгилүү талаптар коюлууда. Бул студенттерге окуунун бардык этаптарында өздөрүнүн жөндөмдүүлүктөрүн жана чыгармачылыгын ишке ашыруу мүмкүнчүлүгүн берүү зарылдыгын билдирет. Азыркы учурда билим берүүнүн багыттарынын бири жашоонун бардык чөйрөлөрүндө студенттердин дараметин ишке ашырууга колдоо көрсөтүү болуп саналат. Калыптандыруунун артыкчылыгы билим, көндүм жана көндүмдөр эмес, компетенттүүлүк болуп саналат. Педагогика илиминин негизинде студенттер негизги компетенцияларды өздөштүрүшү керек, алардын бири изилдөө. Колледждин студенттери мугалимдин жардамы менен пайда болгон күтүүсүз кырдаалдардан чыгуунун жолун табууга, өз тажрыйбасынан билим жана көндүмдөрдү табууга өз алдынча үйрөнүшөт.

Билим берүү мекемелери студенттерде керектүү компетенцияларды калыптандыруу үчүн жаңы ыкмаларды табышы керек. Азыр инсандын өзүн-өзү ишке ашыруу каражаты катары каралып жаткан компетенциялар. «Колледждин студенттеринин илимий-изилдөө иш-аракеттеринин алкагындагы чыгармачылык активдүүлүгү курчап турган чындыкты түшүнүүгө багытталышы керек жана жаңы билимдерди ачууга негизделиши керек. Колледждин студенттеринин илимий-изилдөө ишмердиги ишкердикке, өз алдынчалыкка чыгармачылык мамилени калыптандырат, изденүү жана изилдөө жөндөмдүүлүгүн өнүктүрүүгө өбөлгө түзөт» [1].

Ар тараптуу инсанды калыптандыруу үчүн: классификация, жалпылоо, анализ, синтез сыяктуу психикалык операциялар, бир чечимден экинчисине өтүү жана иш планын түзүү, объектти ар кандай көз караштардан талдоо, объекттерди салыштыруу, ошондой эле сунушталган тема боюнча тапшырмаларды түзүү жана интроспекция (өзүнө-өзү байкоо жүргүзүү, адамдын өзүнүн турмушун башкарган, тескеген мыйзам ченемдүүлүктөрдү аныктоо максатында ички дүйнөсүнө жана аң-сезимдүү психикалык турмуш-тиричилигине байкоо жүргүзүүсү) жүргүзүү жөндөмдүүлүгү студенттерди изилдөө иштерине тартууга жөндөмдүү. «Изилдөө иш-аракети» жана «изилдөө» түшүнүктөрүн аныктоо зарыл. Маалыматка ылайык, И.А. Кыш «изилдөө жөндөмдөрү изилдөө ишмердүүлүгүнүн натыйжасы жана өлчөмү, б.а. ар кандай изилдөө маселелерин чечүү процессинде алынган өз алдынча байкоолорду, эксперименттерди жүргүзүү жөндөмү катары десек болот [2]. Өзүнүн «Методика и изучения окытает на школьников» деген окуу куралында А.И. Савенков төмөнкүдөй аныктаманы сунуштайт: “Изилдөө – бул белгисиз, жаңы билимдерди издөөнүн чыгармачылык процесси, таанып-билүү ишинин түрлөрүнүн бири” [3]. Илимий ишмердүүлүгү А.И. Савенков жалпы инсандын өнүгүүсү үчүн көрүү жана көрүү, байкоо жүргүзүү жөндөмдүүлүгүн өстүрүүчү шартты аныктайт. Маалыматка ылайык, Н.Б. Шумакова «изилдөө иш-аракети төмөнкү жөндөмдөрдү жана жөндөмдөрдү өнүктүрүүнү камтыйт: когнитивдик; маалымат мейкиндигинде багыт алуу; өз билимин өз алдынча куруу; ар түрдүү тармактардагы билимдерди интеграциялоо; критикалык ой жүгүртүү» [5].

Иштин бардык түрү сыяктуу эле, илимий-изилдөө ишинин да төмөнкүдөй милдеттери бар: өнүктүрүү (ойлоо, талдоо, салыштыруу, тыянак чыгаруу, системалаштыруу, эл алдында сүйлөө жөндөмдүүлүгүн өнүктүрүү); тарбиялык (топтолгон тажрыйбаны активдештирүү; билимди системалаштыруу; мектеп программасынан тышкары окулуучу темалардын чөйрөсүн кеңейтүү); өндүрүштүк (өзүнүн өндүрүштүк ишине кызыгуусун калыптандыруу).

Колледждин студенттерине долбоорлук - изилдөөчүлүк компетенттүүлүгүн калыптандырууга мотивациясы жана кызыгуусу маанилүү орунду ээлейт жана анын өнүгүшүнөн көрүнөт. Алардын арасында илимий-изилдөө компетенциясын калыптандыруу боюнча иштин алкагында биз: «изилдөө ишмердүүлүгү», «компетенттүүлүк» жана «компетенттүүлүк» сыяктуу түшүнүктөрдү изилдедик. Көптөгөн изилдөөлөргө карабастан, компетенциянын жана компетенттүүлүктүн бирдиктүү аныктамасы жок. Ар бир автор аларды ар кандай аныктайт. Алсак, педагогикалык сөздүктөрдө “компетенттүүлүк” төмөнкүдөй каралат: “компетенттүүлүк, адамдын билимге жана тажрыйбага ээ болгон иш чөйрөсү”; «Компетенция (латын тилинен *competentia* – укукка таандык болуу) – бул адамдын билими, тажрыйбасы бар маселелердин комплекси».

«Компетенттүүлүк» түшүнүгү педагогикалык сөздүктөрдө төмөнкүчө каралат: «Компетенттүүлүк – бул белгилүү бир чөйрөдөгү ишмердүүлүккө даярдыктын деңгээли, туура жана эффективдүү чечимдерди кабыл алуу үчүн зарыл болгон билимдерди, ишмердүүлүк ыкмаларын өздөштүрүү даражасы»; «Компетенттүүлүк – бул студенттин алган турмуштук

тажрыйбасына, баалуулуктарына, ыктарына жана жөндөмдүүлүктөрүнө таянуу менен адамдын практикага, турмуштук маселелерди чечүүгө жөндөмдүүлүгү (даярдыгы). Компетенттүүлүк компетенциялардын (көнүмдөрдүн) негизинде өнүгөт»; «Компетенция (лат.competentia – укукка таандык болуу) – бир нерсени баалоого мүмкүндүк берүүчү компетенттүүлүккө, билимге ээ болуу; билимдин тиешелүү чөйрөсүндөгү илимий жана практикалык профессионалдык мамилеге жана маселелерди натыйжалуу чечүүгө мүмкүндүк берүүчү зарыл болгон инсандык сапаттардын жыйындысы».

Маалыматка ылайык, бул түшүнүктөрдү түзүүдө компетенттүүлүк жана компетенттүү деген сөздөрдүн англисче котормосун эске алуу зарыл. Биринчи термин “жөндөмдүүлүк, чеберчилик”, экинчи термин “компетенттүүлүк” деп которулуп, “толук, компетенттүү, белгиленген, мыйзамдуу” дегенди билдирет. Компетенттүүлүккө «адамдын өз компетенциясын иш жүзүндө колдонуу мүмкүнчүлүгүн камсыз кылуучу билимдердин, билгичтиктердин жана көндүмдөрдүн интеграциялык бүтүндүгү» катары да аныктаса болот. Е.Ф.Зеер [6], Н.Н.Абакумова [7] жана Н.К.Сартбекова [8] компетенттүүлүктө алар иштин бул түрү тарабынан иштелип чыккан натыйжаны, баалуулуктар системасын жана адаттарды камтыйт. А.В. Виневскаянын изилдөөлөрүндө «компетенттүүлүк» «компетенттердин чөйрөсүн, техникалык тапшырмаларды аныктоочу системалык түшүнүк» катары каралат [10]. Жогоруда айтылгандардан, биз бул маселени кароонун ушул этабында бири-биринен келип чыккан «компетенттүүлүк» жана «компетенттүүлүк» деген өз ара байланышкан эки түшүнүк чындыгында принципалдуу түрдө ар башка мааниге ээ экендигин аныктадык. Эң кыйыны изилдөө компетенттүүлүгүнүн так аныктамасын түзүү болду. «Изилдөө компетенттүүлүгү – бул белгилүү бир чөйрөдөгү билимдердин жыйындысы, изилдөө жөндөмүнүн болушу (гипотезаларды түзүү жана негиздөөнүн негизинде маселелерди көрүү жана чечүү, максаттарды коюу жана иш-чараларды пландаштыруу, керектүү маалыматты чогултуу жана талдоо, эң оптималдуу ыкмаларды тандоо, эксперимент жүргүзүү, изилдөө жыйынтыктарын көрсөтүү), бул билимди жана көндүмдөрдү белгилүү бир иш-аракетте колдоно билүү» [4]. Жогорудагы аныктамалардын негизинде “компетенттүүлүк” – “компетенттүүлүк” түшүнүктөрүнүн ортосунда белгилүү бир байланыш бар: калыптанган – өздөштүргөн. Ошентип, «компетенттүүлүк – бул чечиле турган миссиялардын жана милдеттердин жыйындысы, ал эми компетенттүүлүк – бул милдеттерди жана милдеттерди өздөштүрүүнүн натыйжасы». Ошентип, илимий-изилдөө компетенттүүлүгү – бул изилдөөлөрдү жүргүзүү, белгилүү бир жаңы билимдерди, жаңы интеллектуалдык продуктуларды алуу, жаңы долбоорду түзүү, маселени жаңыча чечүү боюнча билимдердин, жөндөмдөрдүн, көндүмдөрдүн жана тажрыйбалардын жыйындысы; кандайдыр бир маселе боюнча натыйжалуу изилдөө жүргүзүүдө адам көрсөтүшү керек болгон сапаттар жана көндүмдөр.

Практиканы талдоо көрсөткөндөй, кесиптик-техникалык билим берүүдө колледждин студенттерине долбоорлук - изилдөөчүлүк компетенцияны калыптандыруунун теориялык жана методикалык негиздери циклинде экинчи даражадагы роль берилген, ал эми атайын дисциплиналарда, эреже катары, колледждин студенттерине долбоорлук - изилдөөчүлүк компетенцияны калыптандыруу маселесине көңүл бурулбайт. Ошол эле учурда долбоорлук – изилдөөчүлүк билим берүү технологиялары менен жабдылган студентке багытталган билим берүүнүн жана тарбиялоонун принциптерин практикага киргизүү аркылуу болочок адистердин долбоорлук – изилдөөчүлүк калыптандыруучу маданиятын тарбиялоо мүмкүн жана зарыл. Окуучулардын долбоорлук – изилдөөчүлүк жаатындагы илимий изилдөөлөр Н.К.Сартбекова [8], К.А. Алдашева [9], К.А. Асаналиев [11], Ж.Ж. Асанбекова [12], А.Д.

Бабаева [13], С.О. Кыдыралиев [14], Ч.Т. Нусупов [15], Г.С. Акиева [16], А.М. Мамытов [17], Р.Н. Токсонбаев [18], Ж.А. Бузурманкулова [19] жана башкалардын эмгектеринде орун алган.

Заманбап кесиптик билим берүүнүн эң маанилүү максаты – болочок адиске белгилүү бир билим жана көндүмдөрдү берүү, ошону менен бирге студентте өз алдынча билим алуу жана өз алдынча уюштуруу, билим жана көндүмдөрдү тынымсыз кеңейтүү жана тереңдетүү үчүн ой жүгүртүүнү калыптандыруу болуп саналат. , бул өмүр бою үзгүлтүксүз билим берүүнүн ачкычы. Эгерде студент өзүнүн тажрыйбасына таянып, билимди окуу процессинде өз алдынча “чыгарып” алса жана аны даяр формада албаса, анда ал өзүнүн келечектеги кесиптик ишмердигинде да ушундай иш-аракет кылууга умтулат. Чыгармачыл ой жүгүрткөн адистерди тарбиялоо студенттерди илимий изилдөө иштерине тартуу аркылуу мүмкүн болот. Изилдөө компетенттүүлүгүнө ээ адис фактылык маалыматты жигердүү жана жемиштүү талдай алат, жаңы алда канча эффективдүү алгоритмдерди, ресурстарды, технологияларды түзүүгө жана тандап алууга, даяр, кээде эскирип калган алгоритмдерди жана фактыларды гана колдонбостон [20]. Бирок педагогикалык окуу жайда билим берүүнүн жана тарбиялоонун деңгээли, илимий-изилдөө чеберчилигин калыптандыруу азыркы талаптарга, орто кесиптик билим берүүнү жаңылоонун милдеттерине али толук жооп бербейт.

Жогоруда айтылгандарды жыйынтыктап жатып, учурда студенттердин теориялык предметтик күчтүү билимдерин гана эмес, илимий-изилдөө компетенттүүлүгүн да калыптандырууга көбүрөөк көңүл буруу зарыл деп айта алабыз. Илимий-изилдөө компетенттүүлүгүн калыптандыруу студенттердин чыгармачылык жана интеллектуалдык потенциалын, предметтик жана жалпы көндүмдөрүн өнүктүрүү үчүн шарттарды камсыздайт, ошондой эле окуучулардын кызыгуусун жана активдүүлүгүн өнүктүрүүнү камсыз кылат. Изилдөө компетенттүүлүгүн калыптандыруу процессинде студент окуу процессинде субъектин позициясын ээлейт. Бул позиция студенттердин чечим кабыл алуудагы өз алдынчалыгын, өзүнө болгон ишенимин, өз иш-аракеттери үчүн жоопкерчиликти алууга даярдыгын жана башка маанилүү жеке сапаттарды өнүктүрөт. Илимий-изилдөө компетенциясын калыптандыруу процессиндеги маанилүүлүгү окуу процессинде изилдөө ишмердүүлүгүнүн ар кандай формаларын кеңири жайылтууда жана колдонууда. Мугалим үчүн маанилүү милдет, ошондой эле жаш окуучунун изилдөө компетенттүүлүгүн ийгиликтүү калыптандыруу үчүн жагымдуу психологиялык-педагогикалык шарттарды түзүү болуп саналат. Илимий-изилдөө компетенттүүлүгүн калыптандыруу процессинде мугалимдин компетенттүүлүгү негизги ролду ойнойт.

### **Жыйынтыктар:**

1. Колледждин студенттеринин изилдөө компетенттүүлүгү - бул илимий – изилдөө ишинин процессинде калыптанышы мүмкүн болгон инсандык маанидеги изилдөө билимдеринин, көндүмдөрүнүн, тажрыйбасынын, баалуулук багыттарынын, жүрүм-турум моделдеринин жыйындысы. Колледждин студенттеринин илимий-изилдөө компетенттүүлүгүн калыптандыруу - бул илимий изилдөөлөрдү стимулдаштыруу, студенттерди өнүктүрүү менен байланышкан мазмундагы, формаларда, методдордо, окутуу куралдарында үзгүлтүксүздүккө негизделген аларды илимий-изилдөө ишмердигине этап-этабы менен киргизүүнүн комплекстүү процесси. Колледждин студенттеринин илимий-изилдөө компетенттүүлүгүн калыптандыруунун структуралык-функционалдык модели төмөнкүлөрдү камтыйт: педагогикалык шарттар, максат, милдеттер, ишке ашыруу принциптери, усулдук мамилелер, этаптар, акыркы натыйжа, алардын өз ара аракеттенүүсү илимий-изилдөө компетенциясын калыптандырууга мүмкүндүк берери анык;

2. Колледждин студенттеринин илимий-изилдөө компетенттүүлүгүн калыптандыруунун педагогикалык шарттары: предметтик-циклдик комиссиялардын ишин дидактикалык жана методикалык деңгээлде интеграциялоо; инсанга багытталган өз ара аракеттенүү принциптеринде мугалим менен окуучунун чыгармачылык кызматташтыгын уюштуруу; окутуунун проблемалык, оюндук, долбоордук, дискуссиялык жана башка активдүү формаларын жана ыкмаларын колдонуу; студенттик илимий коомдун ишин камсыз кылуу; педагогикалык диагностиканы ишке ашыруу жана илимий-изилдөө компетенциясынын калыптануу деңгээлин оңдолушу белгиленген.

#### Адабияттар тизмеси:

1. **Алимбеков, А.** Кыргыз элинин билим берүү салттары [Текст] / А. Алимбекова.- Бишкек, 2001.- 57 б.
2. **Айдарова, М.** Педагогикалык маданият [Текст] / М.Айдарова. – Бишкек, 2012.
3. **Алексеев, Н.Г.** Концепция развития исследовательской деятельности учащихся [Текст] / Н.Г. Алексеев // Исследовательская работа школьников. – 2017. – №1. – С. 24-33.
4. **Абакумова Н.Н.** Диагностика и мониторинг инновационных изменений в образовании [Текст]: учеб. пособие / Н.Н.Абакумова // Томский государственный университет.- Томск: ГУ, 2011.- 202 с.
5. **Алдашев, А.А.** Биология терминдеринин жана айбанат аттарынын орусча-кыргызча сөздүгү [Текст] / А.А.Алдашев.- Бишкек: Фонд Сорос, 1998.- 296 б.
6. **Асаналиев, К.А.** Движение во времени: Портреты, полемика, заметки, критические миниатюры. – [Текст] / К.А.Асаналиев.- Фрунзе: Кыргызстан, 1978. – 276 с.
7. **Асанбекова, Ж.Ж.** Формирование нравственно-эстетических качеств старшеклассников в воспитательном пространстве семьи и школы [Текст]: автореф. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.01 / Ж.Ж.Асанбекова.- Бишкек, 2015.
8. **Азимов, Э.Г.** Словарь методических терминов (теория и практика преподавания языков) [Текст] / Э.Г. Азимов, А.Н. Щукин. – СПб: Златоуст, 1999. – 472 с.
9. **Акимова, Т.А.** Сущность критического мышления: от Сократа до настоящего времени [Текст] / Т. А. Акимова // Kazakhstan science journal.– 2019. – Т. 2, № 5. – С. 31-45.
10. **Арсентьев, К.С.** Методологический анализ современных подходов к развитию критического мышления [Текст] / К.С. Арсентьев, О.Г. Смольянинова // Вестник Чувашского гос.пед. универ. им. И. Я. Яковлева. – 2019. – № 4. – С. 123-130.
11. **Барышников, Е.Н.** Становление воспитательной системы образовательного учреждения [Текст]: учеб.-метод. пособие / Е.Н. Барышников. – СПб.: СПб АИ ИЮ, 2005.- 242 с.
12. **Борытко, Н.М.** Пространство воспитания: образ бытия: монография [Текст]/ науч. ред. Н.К. Сергеев. – Волгоград: Перемена, 2000. - 225 с.
13. **Бузурманкулова, Ж.А.** [Текст]: автореф. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.01 - Общая педагогика, история педагогики и образования / Ж.А.Бузурманкулова.- Бишкек.- 2011.

DOI: <https://doi.org/10.54834/vi2.422>

Поступила в редакцию: 29.02.2024 г.

УДК: 378:159.9(060.55)

**Мамадиева Г.Б.**

*ст. преп. Ошского государственного университета, Кыргызская Республика*

**Заирова А.Р.**

*преп. Кыргызско-Узбекского Межд. универ. им. Б.Сыдыкова, Кыргызская Республика*

## МАКАЛ-ЛАКАПТАР, АЛАРДЫН ОКУУЧУНУН АДАМДЫК САПАТЫН КАЛЫПТАНДЫРУУ ЖАНА ОЙ ЖҮГҮРТҮҮСҮН ӨСТҮРҮҮДӨГҮ РОЛУ

*Изилдөөнүн предмети катары макал-лакаптар, алардын окуучунун адамдык сапатын калыптандыруу жана ой жүгүртүүсүн өстүрүүдөгү ролу. Жумушта кыскалыгы, тактыгы, таамай айтылгандыгы, образдуулугу, элестүүлүгү, таасирдүүлүгү, тарбиялуулугу менен айырмаланып,*